

УДК 346.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.61>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЕНЧУРНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Кудрявцева В.В.,

*кандидат юридичних наук, асистент,
асистентка кафедри господарського права,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0001-7998-8485*

Борищак В.О.,

*студентка IV курсу факультету прокуратури,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0009-5376-0111*

Кудрявцева В.В., Борищак В.О. Проблемні питання та перспективи розвитку венчурного інвестування в Україні.

Стаття присвячена аналізу сучасного стану венчурного інвестування в Україні, виявленню ключових проблем та окреслення перспектив його подальшого розвитку. Досліджено сутність венчурного інвестування, а також проведено аналіз розвитку й ефективності венчурного підприємництва в міжнародній практиці. Вивчення зарубіжного досвіду дає змогу оцінити ключові переваги та недоліки цієї моделі фінансування, а також окреслити шляхи її адаптації до економічних реалій України з метою стимулювання інноваційного розвитку та залучення інвестицій. Венчурне фінансування є важливою складовою модернізації національної економіки, зокрема в умовах глобальної конкуренції та технологічних змін. Його ефективне впровадження здатне створити нові можливості для розвитку малого та середнього бізнесу, що є основою економічного зростання. Формування національної венчурної екосистеми вимагає комплексного підходу та активної участі всіх зацікавлених сторін.

Особливо актуальним питання венчурного інвестування стає в умовах воєнного стану. Економічна нестабільність, скорочення традиційних джерел фінансування та потреба у швидкій відбудові країни роблять інноваційний бізнес одним із ключових факторів стійкості економіки. Венчурні інвестиції можуть сприяти розвитку критично важливих галузей, таких як оборонні технології, кібербезпека, енергетична незалежність та цифровізація. Стимулювання венчурного капіталу в Україні в умовах війни є не лише можливістю для економічного зростання, а й стратегічною необхідністю для забезпечення технологічного прориву, відбудови інфраструктури та зміцнення економічної безпеки країни.

У статті особливу увагу приділено ролі державної політики у створенні сприятливого інвестиційного клімату. Серед основних проблем виділено недостатню розвиненість венчурного капіталу, високі ризики для інвесторів, а також недостатність законодавчої бази. У статті розглянуто можливі шляхи подолання цих перешкод, зокрема через розвиток інноваційної інфраструктури, стимулювання стартап-екосистеми та створення державних механізмів підтримки венчурного фінансування. Перспективи розвитку венчурного інвестування в Україні пов'язані з інтеграцією у світовий фінансовий ринок, цифровізацією економіки та підвищенням привабливості країни для міжнародних інвесторів. Зроблено висновок про необхідність активної співпраці між державою та бізнесом.

Ключові слова: венчурне інвестування, інновації, стартапи, інвестиційний клімат, економічна безпека, фінансовий ринок України.

Kudryavtseva V.V., Boryshchak V.O. Problems and prospects of venture capital investment in Ukraine.

The article is devoted to the analysis of the current state of venture investment in Ukraine, the identification of key problems and the outline of the prospects for its further development. The essence of venture investment is studied, and the development and effectiveness of venture entrepreneurship in international practice are analyzed. The study of foreign experience makes it possible to assess the key advantages and disadvantages of this financing model, as well as to outline ways of its adaptation to the economic realities of Ukraine in order to stimulate innovative development and attract investment. Venture financing is an important component of the modernization of the national economy, in particular in the context of global competition and technological change. Its effective implementation can create

new opportunities for the development of small and medium-sized businesses, which is the basis of economic growth. The formation of a national venture ecosystem requires a comprehensive approach and active participation of all stakeholders.

The issue of venture capital investment becomes especially relevant in times of martial law. Economic instability, reduction of traditional sources of financing and the need for rapid reconstruction of the country make innovative business one of the key factors of economic stability. Venture capital can contribute to the development of critical industries, such as defense technologies, cybersecurity, energy independence and digitalization. Stimulating venture capital in Ukraine during wartime is not only an opportunity for economic growth, but also a strategic necessity to ensure technological breakthrough, infrastructure reconstruction and strengthening the country's economic security.

The article pays special attention to the role of state policy in creating a favorable investment climate. Among the main problems, the insufficient development of venture capital, high risks for investors, as well as the inadequacy of the legislative framework are highlighted. The article considers possible ways to overcome these obstacles, in particular through the development of innovation infrastructure, stimulation of the startup ecosystem and the creation of state mechanisms to support venture financing. The prospects for the development of venture investment in Ukraine are associated with integration into the global financial market, digitalization of the economy and increasing the country's attractiveness for international investors. The conclusion is made about the need for active cooperation between the state and business.

Key words: venture capital investment, innovations, startups, investment climate, economic security, financial market of Ukraine.

Постановка проблеми. Венчурне інвестування є одним із ключових механізмів розвитку інноваційної економіки, сприяючи створенню технологічних стартапів, модернізації виробництва та інтеграції країни у глобальні ринки. В умовах війни в Україні питання залучення венчурного капіталу набуває особливої гостроти, оскільки традиційні джерела фінансування значно обмежені, а економіка потребує швидкої трансформації та адаптації до нових викликів.

З одного боку, військові дії створюють значні ризики для інвесторів, знижують довіру до фінансового ринку та ускладнюють доступ до міжнародного капіталу. З іншого боку, війна стимулює розвиток критично важливих галузей, таких як оборонні технології, кібербезпека, енергетична незалежність, медичні інновації та цифрові рішення для управління державними процесами. Саме ці сфери можуть стати точками зростання для венчурного бізнесу в Україні.

Попри складну економічну ситуацію, українська стартап-екосистема демонструє стійкість і продовжує розвиватися. Проте для повноцінного розкриття її потенціалу необхідно вирішити низку проблем, серед яких відсутність державних стимулів для венчурного інвестування, низька доступність фінансових ресурсів для стартапів, недосконалість законодавчої бази та загроза відтоку перспективних підприємців за кордон.

Дослідження проблем і перспектив розвитку венчурного інвестування в Україні є надзвичайно актуальним, оскільки воно дозволить визначити ефективні шляхи залучення інвестицій, сприятиме відбудові економіки та забезпеченню технологічного прориву країни в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Метою статті є аналіз сучасного стану венчурного інвестування в Україні, виявлення основних проблем, що перешкоджають його розвитку, та визначення перспектив залучення венчурного капіталу в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про значну увагу науковців до розвитку венчурної індустрії та її впливу на економіку. Зокрема, питання венчурного інвестування стали предметом досліджень Єрешко Ю.О., Дихи М.В., Полозової В.М., Орлова В.В., Березівського З.В., Материнської О.А., Литвин І.В., Булак Ю.В., Терлецької В.О. та багатьох інших вітчизняних науковців.

Виклад основного матеріалу. Венчурний капітал – це особлива форма приватного інвестування, спрямована на підтримку стартапів і малих підприємств із високим потенціалом зростання. Основна мета такого фінансування – отримання прибутку в довгостроковій перспективі шляхом збільшення вартості компанії та подальшого продажу частки в ній [1].

В свою чергу стартап – це підприємницький проєкт на початкових етапах діяльності, який зазвичай створюється для вирішення реальних життєвих проблем. Оскільки багато стартапів спрямовані на задоволення потреб суспільства, вони привертають увагу інвесторів і фінансових донорів завдяки значним можливостям зростання [2].

Фінансування стартапів через венчурний капітал зазвичай здійснюється за рахунок приватних інвесторів, інвестиційних фондів, інвестиційних банків, фінансових корпорацій та установ.

Окрім прямих грошових інвестицій, венчурний капітал може включати надання експертної підтримки, зокрема консультацій з управління, розробки стратегії розвитку, виходу на ринок та залучення додаткових інвесторів.

Завдяки венчурному капіталу багато інноваційних компаній отримують можливість масштабуватися, розширювати виробництво, впроваджувати нові технології та користуватися успіхом на ринках. Проте такі інвестиції пов'язані з високими ризиками, адже не всі стартапи досягають успіху. Тому венчурні інвестори ретельно аналізують перспективність проєктів перед прийняттям рішення про фінансування [1].

Насьогодні венчурне інвестування є досить дієвим інструментом покращення економічної ситуації в багатьох країнах світу. Більш того, воно забезпечено значною підтримкою державної політики.

Дослідження Єрешко О. містить ґрунтовний аналіз світових тенденцій у сфері венчурного інвестування, що дозволяє виділити переваги та недоліки останнього.

Однією з основних переваг є активна державна підтримка, яка може значно сприяти розвитку інноваційних стартапів і малого бізнесу, особливо в країнах з нерозвиненим венчурним середовищем. Наприклад, в Фінляндії Національний фонд досліджень та розвитку (SITRA) фінансує стартапи, які стикаються з труднощами у доступі до традиційних джерел капіталу, надаючи їм операційну незалежність. Це дозволяє створити сприятливе середовище для розвитку високотехнологічних компаній [3, с. 431].

Також важливою перевагою є ефективність венчурного фінансування у підтримці високотехнологічних проєктів, що є основою для переходу до інноваційно орієнтованих моделей розвитку економіки. В Ізраїлі, де активне залучення іноземних венчурних інвесторів сприяло колективному навчанню місцевих фахівців, спостерігається значний ріст інноваційної активності. Залучення досвідчених міжнародних інвесторів дозволяє місцевим підприємцям отримувати нові знання, що прискорює розвиток індустрії [3, с. 432].

Крім того, досвід США вказує на те, що венчурне інвестування також має здатність адаптуватися до кризових ситуацій. Наприклад, під час пандемії COVID-19 інвестиції в сектор охорони здоров'я зросли, що показує здатність венчурних капіталістів оперативно реагувати на глобальні зміни і забезпечувати необхідне фінансування для життєво важливих індустрій [4].

Однак венчурне інвестування не позбавлене і недоліків. Одним із основних недоліків є його циклічність і залежність від економічної ситуації. Наприклад, після рекорду 2021 року, коли венчурні інвестиції у США досягли 345 мільярдів доларів, у 2023 році спостерігалось значне падіння до 170,6 мільярдів доларів. Це свідчить про те, що венчурне інвестування може бути нестабільним, і підприємці не завжди можуть передбачити, коли і в який сектор будуть спрямовані інвестиції.

Ще одним недоліком є невизначеність у доступі до капіталу для різних секторів. Наприклад, в США пік венчурних інвестицій припав на інтернет-індустрію, а сектор охорони здоров'я отримав менше фінансування. Це може призводити до нерівномірного розвитку галузей і зменшувати можливості для інвестицій у певні напрямки [4].

Нарешті, венчурне інвестування залежить від зовнішніх факторів, таких як економічна ситуація або глобальні кризи. Під час таких подій венчурне фінансування може бути спрямоване на конкретні сектори, що також може створювати дисбаланс у розвитку різних індустрій. Тому для успішного розвитку венчурної індустрії важлива стабільна державна підтримка та синергія держави, підприємців та науковців, що сприятиме розвитку інноваційної економіки [3, с. 432].

Адаптація світового досвіду венчурного інвестування до України вимагає врахування кількох ключових аспектів. По-перше, необхідно створити сприятливу державну політику, що включає зменшення бюрократії, захист інтелектуальної власності та підтримку стартапів, як це робить фінська модель SITRA.

По-друге, важливо розвивати інфраструктуру для стартапів, зокрема технопарки, акселератори та залучати міжнародних інвесторів для підтримки місцевих підприємців. Це сприятиме розвитку венчурної екосистеми та підвищенню кваліфікації фахівців.

Залучення іноземних інвесторів, як у випадку з Ізраїлем, може допомогти українським стартапам отримати не тільки капітал, а й досвід. Для цього важливо створювати спільні інвестиційні програми.

Не менш важливим є підвищення кваліфікації підприємців і інвесторів через освітні ініціативи, що допоможе створити професійну спільноту для ефективного управління ризиками.

Також потрібно враховувати місцеві економічні умови та забезпечити стабільний інвестиційний клімат, створюючи умови для інвестування в перспективні сектори, такі як агробізнес, енергетичні інновації та IT-сектор.

Інститути венчурного фінансування та розвиток венчурного бізнесу в Україні були засновані у 1992 році, але їхній розвиток відбувається повільно. В цілому в Україні існує така тенденція: вен-

чурні фонди здебільшого інвестують у будівництво та нерухомість, тоді як вкладення в «хай-тек» технології залишаються обмеженими [5, с. 1].

Поняття венчурного фонду в Україні має свої особливості: це специфічний інститут спільного інвестування, правила формування, функціонування та закриття якого інтегровані в загальні положення про інститути спільного інвестування та компанії з управління активами [5, с. 2]. Наразі венчурне інвестування регулюється Законом України «Про інститути спільного інвестування» [6].

В Україні роль венчурних капіталістів виконують компанії з управління активами, які, на відміну від інших країн, здебільшого створюються середніми інвесторами. Однак у майбутньому очікується, що розвиток інвестиційного бізнесу буде зосереджений на залучених коштах [5, с. 2].

Тобто, можна зробити висновок, що законодавче регулювання питання венчурного інвестування в Україні досить обмежене і не враховує успішний досвід розвитку інституту венчурного інвестування в зарубіжних країнах.

Окрім цього, державна підтримка відіграє важливу роль у розвитку венчурного інвестування, оскільки вона створює умови для залучення приватних інвестицій та стимулює розвиток інноваційного бізнесу. У країнах з розвиненими економіками державні програми підтримки венчурних фондів включають податкові пільги, субсидії на інвестиції в стартапи, а також створення спеціальних інвестиційних платформ для підтримки молодих підприємств.

В Україні проблема полягає в недостатній державній підтримці венчурного інвестування. Незважаючи на потенціал для розвитку технологічних стартапів та інновацій, венчурне інвестування в Україні зіштовхується з численними бар'єрами, такими як нестабільність економічної ситуації, відсутність стимулів для венчурних фондів та слабе правове регулювання. Це ускладнює залучення значних інвестицій в інноваційні компанії.

На наш погляд, венчурне інвестування в Україні потребує не лише фінансової підтримки, але й створення сприятливого правового середовища для венчурних інвесторів, що дозволить знизити ризики та підвищити привабливість інвестицій у стартапи.

Державі необхідно створити умови для розвитку венчурного бізнесу, зокрема через податкові пільги, залучення міжнародних інвестицій та розробку ефективних механізмів підтримки стартапів з боку держави.

Не можна не погодитися з Терлецькою В.О., яка зазначає, що для розвитку та функціонування венчурного підприємництва в Україні необхідно створити індустрію венчурного фінансування, яка стане важливою частиною господарського механізму і розвиватиметься відповідно до потреб інноваційного виробництва. Для стимулювання внутрішньої венчурної діяльності та залучення іноземних інвестицій слід забезпечити сприятливий інноваційний клімат, стабільне макроекономічне зростання, удосконалення структури народного господарства, відповідність міжнародним стандартам, стабільність правової бази, легкість входу та виходу з ринку, відсутність бар'єрів для руху товарів і факторів виробництва, ефективну податкову систему та політичну стабільність [7, с. 90].

Як було вказано вище, держава недостатньо уваги приділяє розвитку інституту венчурного інвестування, недооцінюючи його перспективи. Так, згідно з дослідженням Дихи М.В., Полозової В.М. та Орлова В.В. венчурне підприємництво в Україні є ще недостатньо розповсюдженим, проте аналіз показує позитивну динаміку його розвитку. Оцінка результатів венчурної діяльності в Україні за період 2015–2021 років виявила зростання кількості зареєстрованих інвестиційних компаній та посилення їх концентрації на венчурному ринку управління активами [8, с. 60].

Однак розвиток венчурного інвестування в Україні зіткнувся з низкою проблем через повномасштабне російське вторгнення. Українські компанії намагаються продовжувати свій розвиток навіть під час війни, створюючи безпечні умови для праці та передаючи частину операцій на аутсорсинг [9].

Зокрема, можна виділити кілька проблем: зменшення кількості укладених угод у технологічній сфері через пандемію та повномасштабну війну в Україні, неможливість забезпечення безперервності бізнес-операцій, складнощі з фінансуванням заходів для забезпечення безпеки праці, зменшення кількості співробітників, а також проблеми з доступом до інтернету [10, с. 288-289].

Венчурне інвестування стало ще більш ризикованим, що призвело до його зменшення. За даними Crunchbase, у серпні 2023 року венчурні фонди інвестували \$22 млрд, що на 19% більше порівняно з липнем, але на 16% менше, ніж у липні 2022 року (\$26,2 млрд). Середній обсяг інвестицій у 2023 році становив близько \$23 млрд на місяць, оскільки інвестори знижували темпи фінансування. Ситуація ускладнюється тим, що через повномасштабне вторгнення менше компаній готові співпрацювати з українськими. Однак Horizon Capital залучив \$298 млн для інвестування в українські технологічні компанії, які будуть підтримані протягом 4-5 років у сферах технологій в Україні та Молдові [11].

Незважаючи на те, що розвиток венчурного інвестування потребує значної уваги з боку держави, варто також відзначити позитивні аспекти його стану. Зокрема, Березівський З.В. та Кривов'яз В. виділяють такі основні переваги венчурного інвестування в Україні: - консолідація капіталу різних інвесторів для спільної реалізації проектів; - оптимізація процесу розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів між проектами або компаніями в межах венчурного фонду; - доступ фізичних осіб до інвестування у венчурні фонди; - можливість надання фінансових позик юридичним особам за рахунок активів фонду; - інтеграція до складу активів венчурного фонду боргових інструментів, таких як векселі та позики: - повноцінне включення до активів фонду грошових коштів, нерухомого майна, корпоративних прав і цінних паперів, що не котируються на фондовій біржі [12, с. 464-465].

Тож, на наш погляд, венчурне інвестування є критично важливим для України під час війни з кількох причин. По-перше, воно допомагає відновлювати економіку та сприяти розвитку інновацій, що стало особливо важливим після значних збитків, завданих війною. Інвестиції можуть стати джерелом фінансування для стартапів та інноваційних компаній, що дозволить відновити економічні зв'язки і покращити інфраструктуру.

По-друге, венчурні інвестиції підтримують технологічні компанії, які мають великий потенціал для розвитку, зокрема в таких сферах, як ІТ, кібербезпека та штучний інтелект. Це важливо для забезпечення національної безпеки та інтеграції українських розробок у глобальний ринок.

По-третє, інвестиції сприяють збереженню існуючих робочих місць і створенню нових. У часи війни багато підприємств припиняють свою діяльність, і венчурне інвестування дозволяє підтримувати малий і середній бізнес, що є важливим для соціальної стабільності.

По-четверте, залучення венчурних інвестицій сприяє створенню міжнародних партнерств. Це допомагає Україні отримувати не лише фінансову підтримку, а й доступ до передових технологій, що забезпечить стійкість української економіки в майбутньому.

По-п'яте, венчурне інвестування може підтримувати розвиток оборонних технологій, таких як дрони, кібербезпека та інші інноваційні рішення, що є важливими для обороноздатності України.

Зрештою, венчурне інвестування дозволяє диверсифікувати економіку, зменшуючи залежність від окремих галузей, і підвищує стійкість до економічних шоків. Таким чином, венчурне інвестування стає важливим інструментом для економічної стійкості та відновлення України в умовах війни.

Більше того, після завершення війни Україна матиме значний потенціал для залучення іноземних інвесторів і венчурного капіталу. Відновлення економіки, інфраструктури та технологічного сектору відкриє широкі можливості для інвестицій у стартапи, інноваційні проекти та перспективні галузі, такі як ІТ, енергетика, агротехнології та військові розробки.

Очікується, що міжнародна підтримка, реформи у сфері бізнес-клімату та адаптація найкращих світових практик сприятимуть створенню сприятливого середовища для венчурного фінансування. Україна може стати центром технологічних інновацій, залучаючи капітал як від приватних інвесторів, так і від державних та міжнародних фондів [13, с. 5].

Однак, цікавим в цьому аспекті є дослідження зарубіжного досвіду та інвестиційної діяльності венчурних капіталістів. У цьому дослідженні розглядається вплив венчурних капіталістів із зарубіжним досвідом на ефективність інвестицій. Виходячи з вибірок венчурних капіталістів і угод, було встановлено, що венчурні капіталісти з іноземним досвідом приносять значно гірші інвестиційні результати, ніж ті, хто має внутрішній досвід у Китаї. Одним з основних механізмів, завдяки якому венчурні капіталісти з іноземним досвідом досягають нижчих результатів, є культурна дистанція [14].

Тож, для України важливим є розвиток внутрішнього венчурного інвестування, оскільки місцеві інвестори мають краще розуміння ринку, культурних та економічних особливостей країни. Інвестиції від українських венчурних капіталістів можуть призвести до більш ефективного управління ризиками та кращого контролю над проектами, що сприятиме їх успішному розвитку. Враховуючи специфіку місцевих умов, внутрішнє венчурне інвестування може забезпечити більшу адаптованість стратегій, підвищити рівень інновацій та сприяти створенню нових робочих місць.

Висновок. Венчурне інвестування в Україні має великий потенціал для розвитку, однак існує низка суттєвих проблем, які стримують його ефективність. Основними з них є недостатня державна підтримка, відсутність стабільного правового середовища, високі ризики через політичну та економічну нестабільність, а також обмежений доступ до фінансування для інноваційних стартапів. Водночас, аналіз міжнародного досвіду показує, що для розвитку венчурного бізнесу в Україні необхідно запровадити програми державної підтримки, створити сприятливий інвестиційний клімат, вдосконалити захист інтелектуальної власності та покращити правове регулювання.

Венчурне інвестування в Україні має перспективи розвитку, оскільки дозволяє підтримувати інноваційні компанії та стартапи, сприяючи їх росту та виходу на міжнародні ринки. В умовах

економічної трансформації та розвитку технологічного сектору, венчурні інвестиції можуть стати важливим джерелом фінансування для українських підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Hayes A. What Is Venture Capital?. *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/v/venturecapital.asp> (дата звернення: 18.03.2025).
2. Indeed Editorial Team. What Is A Startup? (With Definition, Types And Advantages). *Indeed.com India*. URL: <https://in.indeed.com/career-advice/career-development/what-is-a-startup> (дата звернення: 21.03.2025).
3. Єрешко Ю. О. Венчурне інвестування: становлення та світовий досвід *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2015. № 12. С. 429–433 URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/47234307.pdf>.
4. Value of venture capital investment U.S. 2006-2023 | Statista. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/277501/venture-capital-amount-invested-in-the-united-states-since-1995/> (date of access: 25.03.2025).
5. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. Історія венчурних фондів в Україні. 2022. С. 1–2. URL: https://www.uaib.com.ua/files/articles/201/15_4.pdf (дата звернення: 24.03.2025).
6. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 05.07.2012 № 5080-VI : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text> (дата звернення: 27.03.2025).
7. Терлецька В. Моделі державної підтримки розвитку венчурного бізнесу у світі. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми економіки та управління"*. 2020. Т. 4, № 2. С. 86–93. URL: <https://doi.org/10.23939/semi2020.02.086> (дата звернення: 27.03.2025).
8. Диха М., Полозова В., Орлов В. Венчурна індустрія в Україні: стан, проблеми та шляхи їх вирішення. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 2 (100) 2022. С. 54–61. URL: https://www.researchgate.net/publication/362672468_Vencurna_industria_v_Ukraini_stan_problemi_ta_slahi_ih_virisenna.
9. Війна в Україні: криза в індустрії технологічних стартапів. URL: <https://www.globaldata.com/datainsights/technology/ukraine-war-crisis-in-tech-startup-industry/> (дата звернення 25.03.2025).
10. Литвин, І. В., and Ю. В. Булак. «Венчурний бізнес в Україні в умовах воєнного часу.» *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку* 2.8 (2022).
11. Тартачний О. Венчурні інвестиції в українські стартапи та IT в 2023. *Speka - онлайн медіа про технології та підприємництво | SPEKA.media | SPEKA.media*. URL: <https://speka.media/vencurni-fondi-pro-investiciyi-u-vojennii-cas-p1qex9> (дата звернення: 25.03.2025).
12. Березівський З., Кривов'язя В. Особливості венчурного інвестування в Україні. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 27-28 березня 2024 р. Львів: ЛНУП, 2024. 579 с., 2024.*
13. Материнська, О., & Пустова, П. (2024). Відновлення та розвиток: Інвестиційні перспективи України після війни. *Економіка та суспільство*, (64). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-28>.
14. Zhang L., Zhang X. The foreign experience and investment performance of venture capitalists. *Accounting & Finance*. 2021. URL: <https://doi.org/10.1111/acfi.12836> (дата звернення: 26.03.2025).